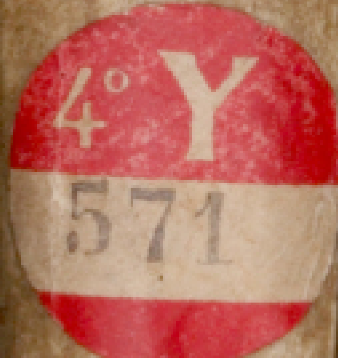
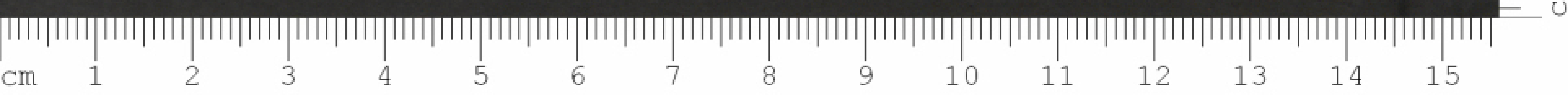

4° Y
571

ERVI

Ber

incipit

Fabule Aesopi cum commento

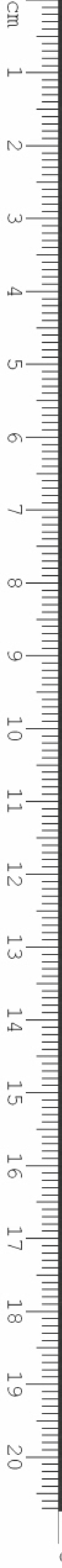
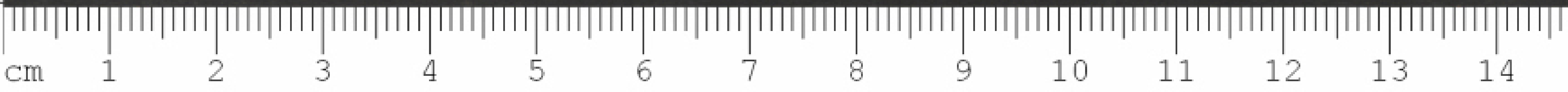
Seneca de quattuor virtut. card.

(ann. 1500) Liber Cathonis (manque le fol. 1.)

Facetus ([illegible]

Jehan Ier Trepperel

Paris 1491-1508)

Facetus

EN PROVOCANT
TA GRANT MISERICORDE
OTROVE NOVS
CHARITE ET CONCORDE

Prohemium.

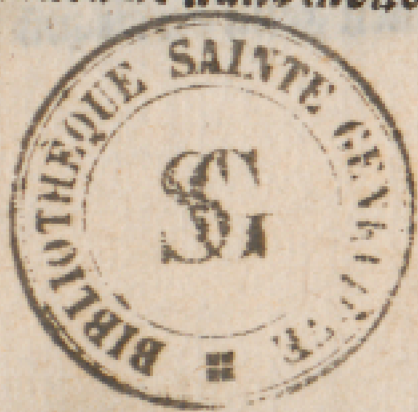
Seneca inlibro de quatuor virtutibus in capi de continētia dicit. Sermones vtiles magis q̄ facetos et affabiles ama. et rectos poti⁹ q̄ obsecūdantes. Insequentes igit hāc autoritatē non curemus si libellus p̄ns nō rhetorice siue multū ornate loquat: sed dū taxat ea q̄ sunt dicēda dicat. In p̄ncipio cui⁹ vt ī aliis sex querunt per ordinē scʒ cā materialis: efficiēs: formalis: et finalis. quis sit titulus et cui parti philophie supponit. Causa igitur materialis siue materia huius libri sunt mores hoim: et p̄cipue iuuenū. non oīs: sʒ soluʒ illi de quibus catho nullā fecit mentionē. Causa formalis est duplex scʒ. tractatus et tractandi. Forma tractatus est modus diuisiuus. Diuiditur nāqʒ iste liber in p̄hemium et tractatū Prohemium eīn incipit hic. Cuʒ nichil vtilius et tractatus incipit. Cum nichil absqʒ deo et c. quidē tractatus continet tria capitula vt postea dicet Sʒ forma tractādi ē modus p̄cedendi q̄ est metricus et hexameter siue heroicus. Fuit eīn inuentum istud genus metroꝝ ad gesta heroum describenda: vt. Virgi: ī libro eneydos: sʒ tādem vsu nr̄o sic aboleuit vt in quolʒ gn̄e dicēdi vnusquisqʒ hoc vtat metroꝝ gn̄e. Cā xō efficiēs fuit quidam regēs parisiēsis q̄ vt dr̄ nominabat facet⁹ q̄ qn̄cunqʒ videbat scolares siue scolasticos suos in moribus deficere nitebat circa oīs mores p̄dicta et documēta cathonis eos redarguere. Et qr plurics nō poterat autoritatē in cathone reperire que defectui scolariū coaptaret: et precipue p̄stratu ecclesie et mense meditatus est documēta agregare oīa q̄ ab eodem cathone in moribʒ extiterāt p̄termissa. qd̄ et tandem perfecit. et noīe suo suū opus noīauit. Cā finalis ē vt cathone cum hoc libro intellecto et memorie commēdato apd̄ deum vel p̄ximum siue nosmetip̄os nunq̄ in moribus vacillemus siue modo erremus quoquo. et sic finaliter ad felicitatem eternā peruenire valeamus Titulus hui⁹ libri est. Incipit ethica morosi faceti. Et supponit philosophie morali. Solent eīn sic scribi cōmunit Facetus est quidam liber metricus a magistro faceto editus. loquēs de preceptis et moribus a cathone in sua ethica omissis Et dr̄ facetus per ethimologiā quasi fauēscetus id est placens tamin dictis q̄ factis in populo.

C Um nichil vtilius humane credo saluti
Quam rerum nouisse modos et moribus vti.
Quod minus exequitur morosi dogma cathonis.
Supplebo pro posse meo monitu rationis
Assint ergo rudes sitientes pocula morum.
Hinc fontem poterunt haurire leporis odorum
His quoqz cum fructu parit ortulus vndiqz flores
Ex quibus indocti poterunt excerpere mores.

Ic actor ponit probemium sui libri. in quo ipse ondit que fuit causa moues ipm ad hoc opus agedum: dices sic. cum ego facet⁹ no videa aliquid maioris comodi vel vtilitatis. et maxime in iuuenibz q̄ sceri et cognoscere modos rex: et vt rebz scdm debitos et ordiatos mores vtat iuuenis qlibet non monitus ab aliq̄ alio q̄ a rone et a charitate. conatus suz pposse meo aggregare ea meox documeta q̄ morosus catho omiserat. Et no dico hoc ppter iā adultos et itelligetes: sed ppter rudes q̄ nesciunt mores q̄s in pluribz locis don̄t hre. Nā tales poterunt ab hoc libro extrahere mores quib⁹ indigent. sicut illi q̄ indigentes rosis et floribus intrāt ortū ad hoc qd volūt hre extirpandū. Construe. O filii cuz ego facetus nil p no et aliqd: no. credo. aliqd esse sup. vtilius saluti huāne. i. hoi. q̄ nouisse. i. cognouisse. modos rex et vti morib⁹. ego. supplebo p meo posse. et solo emonitu ronis illud qd dogma cathonis morosi. executus. minus: i. de q̄ catho non loquit. ergo rudes sitientes. volentes hre pocula morum assint. i. itendāt. q2 ipsi poterunt haurire. i. extrahere. hinc. i. ab hoc libro. fontem. i. originez odoruz leporis. i. eloquētie. q̄qz. i. certe. hic ortulus parit. i. tradit. vndiqz. i. ab omi pte. flores cuz fructu: ex quibz indocti. i. insipientes poterunt. i. valebunt excerpere. i. extrahere mores

C Um nichil absqz deo sit proficui vel honoris.
Primum regna dei queras in omnibus horis
Et sic omne bonum tibi plenius adiicietur
Quisquis deo seruit: regnare deo perhibetur.

Ic incipit tractatus qui diuidit in tres ptes scdm q̄ sunt tria capi. In pmo eni caplo actor deteriat de his q̄ ptinēt deo In secundo d his q̄ ptinent pximo. et i tertio de his q̄ ptinēt sibiipsi. prim icipit ibi Cuz nichil absqz deo. Scdm hic. Rusticus est vere. et tertium hic. A fumo stillante. in pmo ei ca. determiat de quo dictuz est. Et tā i pmo capi. q̄ in aliis semp pcedit p binos et binos versus: nisi forsitā vbi snia ita se habz q̄ expedit vt quatuor versus iungāt: sed hoc est raro. dicit ei sic i his quatuor pmis versibz: q̄ cuz ita sit q̄ nullus pficuū siue comoduz nullusqz honor possit esse absqz deo: nos debemus pmo et āte omia immo super omnia querere regnum dei scilicet paradisum: quia illo habito habebim⁹ oīa que possūt haberi Et quantū ad hunc modū habebimus plenitudi

nē bonorū seruiēdo deo ⁊ mādatis eius obediendo. Nā quicūqʒ seruit deo ille regnat ⁊ prosperatur ī hoc mundo: qꝛ quicquid eidē accidat ēt seipʒ contētatur sicut iob qui dicebat. Si bōa suscepimus de manu dñi mala quare nō suscipiamus: dñs dedit: dñs abstulit: sicut dño placuit ita factū est: sit nomen dñi bñdictū. Con. cū nihil ꝓ nom et aliquid: cū aliquid pro ficui vel honoris non sit absqʒ deo. tu queras primū .i. primo. regna dei in omnibʒ bonis et sic oē bonū adiciet .i. adiunget. tibi plenius .i. magis plene. nā. quisquis .i. quicūqʒ. seruit deo ꝓhibet .i. dicitur. regnare iuxͣ illud Seruire deo regnare est.

Solum crede deum: quem credis semper adora.
Et quicquid facias quod ad ipsum spectat honora

¶ Hic actor dicit ꝙ tu debes credere in vnum soluʒ deū q̄ est pater filiꝰ ⁊ spūssanctus. et illū adorare et non ydola vel alias creaturas. et quicq̄d tu facias tu debes facere ꝓpter honorem dei: ⁊ debes honorare oēs res que deo ꝑtinent. Con. tu. crede solū .i. vnū deū esse et non plures. ⁊. adora sē per .i. omni tempore illū. quē credis. esse. deū ⁊ quicq̄d .i. quecūqʒ facias honora. illud. quod spectat ad ipsum .i. sibi pertinet.

Ecclesiam clerumqʒ dei decorare labora.
Et laudes vtriusqʒ tuo pro posse decora.

¶ Tu debes honorē īpendere ecclesiis .s. deponendo pileū birretū aut ea que in capite geris qñ transis ante eccl'ias: ante cruces et añ alias res sacras. Similiter qñ tu transis corā sacerdotibus et aliis ꝑsonis dignis et semper de talibus debes dicere qḋ bonū est et qḋ ad laudē ipoꝝ ⁊ ꝑtinet Con. tu. labora decorare eccl'iam. que ꝓ ⁊ clerum dei] .i. sacerdotes decora ꝓ tuo posse laudes vtriusqʒ .s. tā ecl'ie ꝙ sacerdotum

Sacro cancello si quis sedet atqʒ moratur.
Ni legat aut cantet aut offerat egrediatur.

¶ Tu nō debes intrare choꝝ nisi velis facere vnū de tribꝰ scʒ vel offerre aliq̄d deo aut cātare: aut aliq̄d diuini officii legere. ¶ Cō. si quis .i. aliquis sedet atqʒ moratur sacro cancello .i. in choro. talis supple. egrediatᷣ ni ꝓ nisi legat aut cantet aut offerat.

Quācito templa subis recolas cur sis homo natus
Aut lege aut canta vel christo funde precatus

¶ Tu debes ī itroitu eccl'ie memorari cur sis natꝰ homo. qꝛ. scʒ ad beatas celi sedes habendas. ⁊ ideo in eccl'a non debes aliud facere nisi. legere aut cantare aut xp̄o p̄ces fundere. Con. ꝙcito tu subis templa .i. ī introitu ecclesie. ⁊ recolas .i. memoreris. cur tu sis natus hō: per lege aut canta aut funde precatus. orationes christo.

Quando deo seruis vtrumqʒ genu sibi flecte
Ast homini solum reliquum teneas sibi recte.

¶ Tu debes dū tu es ī ecclesia et seruis deo .s. dicendo horas vel audiendo missam flectere ambo genua. ⁊ si seruias hominibus tu potes ⁊ debes saltē p̄ncipibʒ flectere vnicū genu et reliquū tenere recte. sʒ deo tu debes

ambo genua flectere. ¶ Con. qñ tu seruis deo flecte sibi vtrum qz genu= ast] ꝓ sz: sz [flete hõi solũ] .i. vnicũ genu ꝛ [teneas reliquũ] genu recte

Quando sacerdoti cultum famularis ad are
Ambabus manibus quicquid agas famulare.

¶ Tu debes seruire sacerdoti in missa et in aliis sacramentis ambabus manibus ꝛ non vnica dũ taxat: nã seruitiũ vni⁹ man⁹ hõi ꝛ creature ptinet: seruitiũ ꝯo duaꝝ do ptz. Con. qñ tu famularis] .i. seruis [sacerdoti ad cultũ are] .i. altaris [qc qd agas tu famulare [.i. seruias ãbab⁹ manibus.

Semper vtriqz tuo memento parere parenti
Sic eris longeuus vitaqz honore fruenti

¶ Tu debes eẽ obediẽs patri tuo ꝛ matri tue nam hoc faciẽdo tu viues diu in ꝓsperitate cũ abũdãtia honoris: ꝛ hoc deo ꝑmittẽte q̃ ita fieri p̃cepit. Con. tu memento parere] .i. obedire [sp vtriqz parẽti tuo] scz patri ꝛ matri [tu eris sic lõgeu⁹ in vitaqz] ꝓ et [tu eris sic fruens honore]

Non facias aliis que tibi minime fieri vis.
Sic xpristo placidus et amicus habere cuiuis

Tu non debes facere aliis illud qđ nolles tibi fieri. nã hoc faciẽdo tu eris placẽs xp̃o et quib3 vocabit te amicũ: ꝛ sic eris dilect⁹ a deo ꝛ ab hõibus. Con. tu [non facias aliis hõibus illud [qđ minime] ꝓ nõ [vis fieri tibi. tu habebere] .i. habeberis [sic] .i. taliter. placidus] .i. placens xp̃o. ꝛ habeberis inq̃ sic. amicus cuiuis. i. cuicunqz.

Sis humilis mediante modo: nimium fugiatur
Qui nimis est humilis hic stultus adesse putatur.

Tu debes esse humilis apud deũ ꝛ hoies. q: nichil deo ꝛ hoib3 magis displicet q̃ supbia: verũtñ scdm statũ tuũ ꝛ statione tuã tu debes seruare grauitatẽ cõcedẽtẽ tuo officio: maxie apd tuos subditos. nã aliter ipi tenebunt te nõ tanq̃ supiorem s3 vt seruũ ꝛ inferiorem: qđ statim cõuerteret in maxim tuũ detrimẽtũ. ¶ Con. tu sis humilis. simplex. modo mediante: qui nimis est humilis hic adesse putatur. i. creditur. stultus. i. fatuus.

Noli priuatus nimis aut affabilis esse
Qui nimis est priuatus eum vitare necesse.

¶ Tu debes esse sociabilis inter oĩs gẽtes ꝛ maxie inť pares ꝛ inferiores tuos: s3 tñ seruãdo modũ. nã qñ quis est nimis p̃uatus: talis ꝓpť hoc statim põt despicere alios aut despici ab aliis. nã nimia familiaritas parit contẽptũ: ¶ Cõstrue. tu. noli esse nimis p̃uatus aut nimis affabilis: necesse est vitare. illum. qui nimis est priuatus.

Sis iustus qui iusticie finaliter heret
Ipsius semen nunquam panem sibi queret.

¶ Tu debes esse iustus. nã homo iustus reddit tã deo quã ꝓximo qđ suu3 est. ꝛ de illo scribiť in p̃s. Nunquã vidi iustũ derelictũ: nec semen eius querens panẽ ¶ Construe. tu. sis iustus. nã. ꝓ q: q: ille. qui heret. i. adheret

iusticie finalit nunq̃ ꝓ non vnq̃ semẽ eius non hret vnq̃ panẽ sibi

Triplici fune fidem teneas qui fidus habetur.
Supra multa aut hic vel in celis statuetur

¶ Tu debes hr̃e fidem fixã ĩ charitate triplicit scȝ erga deũ anq̃ creatorẽ tuũ ꝛ illũ diligere supra te. poteftea erga te ipsũ postponendo bona tpalia tibi metipsi. postremo erga ꝓxim tuũ nõ eũ ledẽdo in aliquo quodẽ si non feceris nõ dubites qm̃ deus q̃ est bonoꝝ oĩm retributor: aut in hoc seculo aut in alio reddet tibi mercedẽ oportunã Cõstrue tu teneas fidem tripiici fune. s. erga deuȝ ꝛ teipsũ ꝛ ꝓxim: nã ille q̃ habetur odus statuet supra multa. vel hic. in hoc mundo aut in celis

Sis celer ad queuis sermonẽ percipiendũ.
Sis piger ad queuis verba relata loquendũ

Tu debes esse satis leuis ad quẽlibet loquẽtem. audiend. verũtñ tu debes esse tardus ad referendũ audita. ꝛ maxie qñ illa sunt mi[n]ius valoris: aut ꝟsant circa dãnũ alicuius. Construe. tu. sis celer. i. leuis. ad pcipiendũ. i. audiendum. queuis. i. quẽcunqȝ sermonẽ. sed tu. sis piger ad loquendũ. i. referendũ: q̃uis. i. q̃cunqȝ ꝟba relatiua tibi.

Ad veniaȝ curras: ad vindictaȝ pigriteris
Ad paceȝ ꝓperes: ad iurgia ne gradieris

Si tu offendisti aliquem tu nũquã debes hr̃e bonũ sõnũ nisi prius petita venia. sȝ si aliquis fecerit tibi malũ nũquã q̃ras de eo vindictã. nã illã deus retinuit ꝛ habere voluit. ipso dicente. Michi vĩdictã ꝛ ego retribuam. Similit si tu potes ponere pacẽ inter aliquos litigãtes: ad hoc faciẽdum toto corde anheles. sȝ nũquã sis in loco iurgii aut cã litis. q2 illud est maloꝝ officiũ. Construe tu. curras ad veniã. sȝ pigriteris. i. pigruȝ te reddas. ad vindictã. ꝓperes. i. festines. ad paceȝ. ꝛ ne gradieris. i. non intro[i]eris. ad iurgia. i. lites.

Omni tu tribue pro xp̃isti laude petenti
Si tibi res desit: des verba beguigna querenti

Tu debes dare de bonis tuis omni homini petenti pro laude ꝛ in nomine xp̃i. ꝛ si tu careas vnde tribuas. saltem da illi q̃ petit ꝟba benigna ꝛ non rudia scȝ dicẽdo amice vel amica frater vel soror deus sit vobis in auxilium. Construe tu. tribue. i. dona de bonis tibi a deo datis. omi. petenti tibi ꝓ laude xp̃isti si res desit tibi da querẽti. i. illi q̃ querit. verba benigna

Si dare vis placide dando tua munera ride
Si des plorando perdis tua munera dando

Sit ꝛ vis aliq̃d alicui dare. tu non debes oñdere faciem tristẽ illi cui tu das sȝ alacrẽ ꝛ ridentẽ. nã si alit facias ille cui dabis statim cognoscet q̃ tibi durũ est sibi illud dare igit nullas aut saltẽ paucas apud te habebit grãs. Construe. si tu vis dare placide. ride dando tua munera. nã si tu des aliquid. plorãdo. tu: ꝑdis tua munera dando. illa.

Obsequiuz prestare tuuz sis cuiqz paratus
Retribuet quia pro meritis aliquis tibi gratus

Tu debes sep esse paratus ad faciendu oibus seruitiu & placituz. na licet multi sint ingrati & no reddat tibi scommerita. verutn deus pmittet quod vnus veniet q reddet retributoem p oibus qbus in vita tua bnfeceris. Con. tu [sis paratus. i. preparatus [prestare. i. tribuere [obsequiu] i. seruitiu [cuiqz qz aliquis gratus retribuet tibi pro meritis

Si tibi seruierit aliquis. sua premia tecuz
Ne retinere diu cures si diligis equuz.

Si tu habeas aliquem hoiem famulantem et seruientem tibi: tu no debes reuenire mercedem sui operis. nam scriptu est in testameto veteri. no manebit apud te merces . mercenaru tui vsqz in crastinu. et ideo si diligis equitatem statim redde seruientibus tibi quod debes. Construe [si aliquis seruierit tibi: ne [p non: non [cures retinere diu tecum sua premia si tu [diligis equum] id est equitatem.

Omni spiritui non credas. nam latet anguis.
In verbis quis decipitur simplex cito sanguis

Tu no debes credere quicqd audis. Nam multi hoies et maxime principes pter nimia & facilem credulitate incidunt in multa incouenietia. et multe psone simplices decepte fueru. qz nimis facilit dictis alior adheseru. ideo caue ne qd faciliter audias ac imoderate credas. Con. tu [non credas omi spiritui. anguis]. i. serpens [latet in verbis quis. i. qbus [simplex sanguis]. i. humilis homo] cito decipitur

Sermo breuis verusqz tuo procedat ab ore.
Os mendax animam male vite priuat honore:

Tu debes cauere ne vnqua i sermone tuo si nimiu plixus. & sup omia ne mendax reperiaris in verbis tuis. Nam os mendax occidit anima sua pter mendatiu. et totaliter priuat homiem honore. Construe [sermo. i. loquela [breuis: qz] p et [verus procedat ab ore tuo. os mendax priuat male] id est inique [animam] hominis. honore vite.

Risus ab ore tuo pius et rarus videatur.
Per crebros risus leuitas in corde notatur

Tu debes in rebus tuis esse letus & hilaris. Naz vt scribit in puerbiis animus gaudens etatem florida facit. spus tristis exsiccat ossa. verutamez tu non debes pter gaudium vnqua moueri ad risum immoderatu. nam qui immoderate aut muliebriter ridet statim scultus esse iudicatur. Con. risus videatur ab ore tuo pius et rarus. leuitas notatur in corde p risus crebros. i. nimis sepe factos.

Ne rideas solus quia risus solius hois
Prauus vel stultus reputatur omnibus oris

Si tu rideas caue ne rideas solus. na risus solius. i. vnius solus hois reputat esse prauus vel stultus in omi tepore. Con. ne. p non: non ride solus

quia risus solius oris putatur omnibus horis. id est in omni tempore esse stultus vel prauus

Nocte dieqʒ tuis tria sunt herentia costis.
Immūdus mundus. caro curiosa. fedus hostis.

¶ Tu debes tā die quā nocte cauere ne cadas ī peccatū. nam habes tres inimicos qui non cessent te temtare. s. carnem propriam. hunc mundum. ⁊ dyabolum. et ideo stude ad resistendū eis. Con. Tria. i. tres res. sunt herentia. i. adiuncta. tuis costis. i. corpori tuo. nocte. i. per noctem. qʒ. pro et. die scʒ. mundus immundus. i. maculatus: caro: tua. curiosa: ⁊ hostis ferus. i. crudelis indesinenter

Hec et quicquid eis appendet id ipse iuberis
Ast quecūqʒ vides hec propter amare teneris.

¶ Ad bene resistendū tribus inimicis tu debes cauere ne ponas amorem tui animi ī hīs tribus vel in aliquo illorū: sed odio habeas quicquid depēdet ex talibus. omne vero residuū qđ non dependet ex his tu potes amare Con. Tu. iuberis. i. preciperis. odisse. i. odiuisse hec tria predicta. ⁊ quicquid: i. quecūqʒ res. appendet. i. dependens est ex his. Ast teneris amare quecūqʒ vides preter hec.

Celum/ mors/ orchus: et quicquid deniq̄ possint
Ante tue mentis quocūqʒ meas oculos sint.

Ad seruandū te ne cadas in pctm̄ tu debes sp̄ hr̄e tria an̄ oculos tue mētis scʒ gaudia paradisi. mortē tuā. ⁊ dolores inferni. Illā memoria hoꝝ trium est causa vitandi plurima mala. iđ ista nunquā te p̄tereāt. Con. Celum. i. gaudia paradisi. mors tua orchus. i. dolores inferni. ⁊ quicquid. ista. tria possint. pro te. sint an̄ oculos tue mentis quocunque meas. i. ambules.

Quid sis. quid fueris, quid eris semper memor eris
Solue libens ne te feriat vindicta tonantis.

¶ Similiter si vis cauere a pctīs tu debes meditari qđ tu es. q: tu es vnū corp⁹ subiectū infinitis miseriis. qđ fueris. nā tu fuisti ex parte p̄ris ⁊ matris vna res fetidissima ⁊ abominabilis. qđ eris. nam eris esca fetens preparata vermib⁹. q̄ si consideres seruabunt te a preparatione multorum delictorum. Con. Tu. eris sp̄ memor qđ sis: qđ fueris: qđ eris. tu. subiicieris. i. subiectus eris. sic minus atqʒ minus peccatis

Si tibi contigerit aliquid promittere sanctis.
Solue libens ne te feriat vindicta tonantis

¶ Si tu es in aliqua necessitate. s. vel infirmitatis vel alterius rei: ⁊ ad te releuandū tu ꝓmittis aliqđ deo vel eius sanctis. caue ne deficias ad redēdū illud qđ ꝓmisisti: ne deterius aliqđ tibi contingat. Con. si contigerit id est si euenerit. tibi ꝓmittere aliqđ sanctis. tu. libens. i. volens. solue illud qđ ꝓmisisti. ne. ꝑ vt ⁊ non: vt. vindicta tonantis. i. dei. non feriat. id est percutiat. te.

Quere necessaria. sed non cumulare labora

Sed cumules vbi suprema statueris in hora:

¶ Propter peccatū suū fuit condēnatus adam ꝓ se ⁊ suis. dicēte dn̄o. In sudore vult⁹ tui vesceris pane tuo ⁊ c̄. q̄ postquā vera sūt tu debes laborare oī tp̄e debito ad hn̄dū illō qd̄ est tibi necessarium. ſꝫ hoc tali modo q̄ nemine leđas: nec auarus dicaris Sꝫ si cumulare velis cumula bona spū alia p elemosynas: orōnes: ⁊ ieiunia. Con. tu. quere necessaria. i. res necessarias. sed non labora cumulare. i. congregare bona tp̄alia. sed cumules. i. congreges. vbi. i. in illo loco in quo. statueris. i. ordinatus eris in suprema hora. i. in fine vite tue

Usurariorum / predonum / presbiterorum /
Castigatorum / mimorum / canonicorum /
Natam / vel viduam ne ducas: his quia dantur.
Res male quesite. que iustus ānihilantur

¶ Si tu vis hr̄e vxore caue ne accipias filias hoīm sequētiū. s. vsurarioꝝ latronū. p̄sbiterorū. nec illoꝝ qui ꝓpter sua demerita recepert punitioēꝫ in publico: mimorū. s. illorū q̄ ducūt tympanū vel aliud instrumentū tale: aut canonicorū. nā oēs tales non possūt assignare dotē suis filiabus. nisi de rebus male acquisitis de q̄bus tertius non iam gaudebit heres. Con. ne. pro non. ducas natā vel viduā. horū sequentiū. s. vsurarioꝝ. p̄donum. i. latronū. presbiteroꝝ. castigatoruꝫ. i. illoꝝ q̄ pena receperunt in publico mimoꝝ. i. illorum q̄ ducūt instrumenta ad chorizandū. aut canonicoꝝ. q̄a res q̄site. i. acq̄site. male. i. iniuste dantur his. supradictis. que res. i. que. bona. ānihilantur. i. deperdunt. iustus. i. iusto dei iudicio.

Ne cupias fieri diues vel inops vtriusqꝫ
Affectas medium: sic tutus habeberis vsqꝫ

¶ Si tu vis viuere feliciter in hoc mūdo eo modo quo possunt hoīes feliciter viuere: tu debes cauere ne fias diues: q̄a homo diues nū quā quiescit etiā debes cauere ne decidas in nimiam pauptatē. sed status securior ⁊ tutior ē habere bona temporalia citra diuitias ⁊ vltra pauptates. ⁊ sic vtriusq̄ teneas medium. Con. Ne. ꝓ non: non. cupias fieri diues. vel inops. id est paup. affectes. i. desideres. medium vtriusq̄. tu. habeberis vsq̄. i. vbi q̄. sic. id est taliter. tutus. id est securus.

Si videas aliquem casurum siue cadentem.
Non ride: sed ei te prebe compatientem.

¶ Si tu videas aliquē vel aliquā cadentē aut ꝓpter ebrietatē. debilitatē firmitatē vel a casu. tu non debes ridere sicut multi faciūt q̄ letant cū vident aliq̄d dānū aliis euenire. sed ad talē debes currere eū subleuādo. ⁊ debes inq̄rere ab eo si in aliq̄ fuerit lesus. ⁊ te eidem cōpatientē demōstrare Con. Si tu videas aliquē casurum. i. dispositū ad cadendum. vel si videas aliquem. cadentem ne ride. sed prebe te ei compatientem. i. sil' patientem

Quicquid agas non pande tua secreta marite.
Unde tibi nasci possunt decrimina vite:

Inter cetera caue ne manifestes siue reueles tua secreta vxori tue. nam multis viris cõtigit se valde penitere: q: sua secreta reuelauerũt vxorib⁹ suis. Nã quãto districti⁹ aliqs eas hortat aliqd celare: tãto feruẽti⁹ cupiunt illud reuelare. Con. quicquid .i. quãcunq rem. agas: ne: ꝑ non. non. pendas .i. manifestes: secreta tua marite .i. vxori tue. vnde. i. a qua parte. discrimia .i. obprobria. vite. tue. possint .i. valeant. nasci .i. oriri. tibi

Quicquid agas non obicias tua munera cuiquã

Hic mos vsq3 mouet mentem mulieris iniquam

Si tu fecisti aliqd bonũ aliqb3 psonis tu nõ debes ipsis vnquã i ppera re bonũ ꝑ te factũ Nam benefacere postea peniteri debñ facto est factu3 vni⁹ cordis mliebris. Con. Quicqd .i. quãcunq rem. agas .i. facias. non obicias: i. non improperes. cuiq tua munera. hic mos. id est iste modus. mouet mentem iniquã mulieris

Si secretarum seriem vis noscere rerum

Ebrius. insipiens. pueri dicent tibi verum

Si vis cognoscere ordiem rer secretar. tria sũt hoim gña q dicent tibi quicqd scient. Primo ebrii. nam ebri⁹ nũquã respiciat ad hoc qd ꝑfert: ⁊ ita leuiter ꝑfert snũ incõmodũ sicut cõmodũ. Similiter hoĩes stulti ⁊ fatui. ⁊ eodẽ modo pueri. ⁊ iõ est cauendũ a talib3. Con. Si tu vis noscere seriẽ .i. ordiẽ3 rer secretar ebrius: insipiens: et pueri dicent tibi verum

Si quis in occursum veniat vultu tibi grato.

Teq3 salutet. eum tibi nil male velle putato

Hic ponitur vnus modus per quem poteris cognoscere amicum tuu3 ⁊ etiam que debes seruare apud eum quem vis tibi fieri amicũ. si tu videas vnũ hoiem venientem adte directe et qui salutet te. tu potes constãt dicere. hic non venit ad michi nocẽdũ. Et eo modo facere debes apud eũ quem speras amicũ tuũ. Con. si. quis .i. aliqs. veniat in occursũ tibi vultu grato. q. ꝑ et ipse. salutet. te. nil. ꝑ non et aliquid. non putato eum velle male. id est maliciose. tibi.

Mutis et tacitis vti nolito susurris

Nam raro fundatur in his fidei bona turris

Tu non debes cõfidere in duob⁹ gñib⁹ hoim .i. in illis q nimiũ loquunt nam tales: aut stulti. aut hebreij. aut pueri esse dicunt. nec etiã i illis q maliciã eor ocultãdo celãt qd in tpe iracũdie nimiũ atrociter reuelãt. quare non est i talib3 cõfidendũ. q: ⁊ si tales raro loquũt. nunquã sine dãno aut alior vitupio loquunt. Con. Tu. nolito vti susurris .i. murmuratiõib3: ⁊ nolito vti mutis ⁊ tacitis. nam bona turris fidei raro fundat in his

Disce puer sitiens quem dat sapientia fontem.

Clausum quinq3 seris tenet hunc cellum prope monte3

Doctorem reuerere tuum sapientia primam:

Sic tibi dat clauem linguam quã dicis opimam

Quere:recordare.retine.lege sepe relecta
Sic oēs claues tibi dat sapientia recta

Quinqꝫ assignant esse claues sapie. Pria ē honorare doctorē suū cū timore ꝛ amore. Scda ē diserte loqͥ ꝛ assignare dr̄iam inter dictōez ꝛ dictōez aliā rōe orthographie.aliqñ rōe accent⁹.Tertia ē freqnt̄ qrere ea q̄ ignorant.Quarta ē memorie cōmēdare ea q̄ qs sciuit: Quīta ē indefesse relegere ꝛ freqntare ꝛ in vsū cōtinuū cōuertere ea q̄ qs sciuit.Et iste qnqꝫ claues finguntur a poetis fuisse ī pede q̄ pegari:q̄ erat ꝑleomiliti.dū ipe equ⁹ ꝑcussit pede suo mōtē elicōnē.ex q̄ ꝑcussiōe ort⁹ est fōs musaꝝ.de qbꝫ fōte ꝛ mōte nō cessāt loqͥ poete. Cō.O. puer.tu.sitiēs disce.i.adisce.fontē quē sapia dat.ipa iquā sapia.tꝫ hūc fontē.clausū qnqꝫ seris.i.qnque clauibꝫ ꝓpe mōtē celsum.i.altū. Sapia dat sic tibi pmā clauē reuerere .i.honora.tuū doctorez.i.tuū magistrū.ꝛ ipa inquā sapia.dat tibi clauē scdam.si dicis ea q̄ dicis linguā opimā.i.disertā ꝛ post.qre.ea sup.q̄ nescis pro tertia claue.recordare siue retine.ꝓ quarta.ꝛ lege sepe relecta ꝓ qnta ꝛ vltima.sapia recta dat sic tibi oīs claues]

Femo nūquā de sexu ꝑaua loquare
Sed quācunqꝫ vides pro posse tuo venerare

Tu nūquā debes dicere aliqd̄ trpe de muliere.nā sunt aliq̄ q̄ nō pñt abstinere nisi ab ore eoꝝ vbū ꝓcedat trpe.ꝛ in locis siue farsis āt aliis ludis sꝑ mulieribus mala loquuntur.sꝫ si in seipos inspicerēt.ꝓcul dubio magis trpia viderēt. Con.Nūquā.ꝓ non ꝛ vnquā.tu non.loquare.i.loquaris.vnquā praua de sexu femineo.i.de mulieribꝫ.sꝫ ꝓ toto tuo posse venerare.i.venerabeꝛis.quācunqꝫ.muliere.vides.dūmō sit digna honoris.

Sibi sit coniunx sēper parere parata
Excolat hanc ueneretur amet tua gratia grata

Si tu sis homo vxorat⁹ et deus intm̄ te iuuerit q̄ vxor tua sit de bonis ita q̄ ipa sit ī oībꝫ tibi obediēs.tu debes ex hoc deo grās agere.nam paucissimi sunt qbꝫ de⁹ tale ꝯtulerit ꝑuilegiū. Cōstrue. Si cōiunx tibi sit parata.id est ꝑparata.parere.i.obedire.sēꝑ tibi tua grā grata.i.placēs excolat.hanc.veneret̄ hanc et amet

Rusticus est uere q̄ turpia de muliere
Dicit naꝫ vere sumus oēs de muliere

Istud ē scdm ca.h⁹ libri ī q̄ actor ponit documēta circa ea q̄ spectant ad ꝓxim Et pmo dicit sic q̄ sicut ꝑus tā semel dictū ē.null⁹ dꝫ vnquā praua loqͥ de muliere.qd̄ h maxīe cōfirmat assignādo rōez hui⁹ ꝛ dīc sic q̄ ille ē vere rustic⁹ ꝛ nō vrban⁹ q̄ trpia dicit de muliere.qꝛ oīs nos vēim⁹ a muliere.iō malū dicēdo de ipis nosipos culpam⁹. Cō.ille.ē vere rusticus q̄ dicit turpia.i.res trpes.de muliere.nā vere.nos.sumus oēs de muliere

Si tibi sit coniunx lingua manuqꝫ rebellis
Ne secuꝫ dāneris eaꝫ de iure repellis

Si tu habeas cōiugē tibi rebellē ꝛ durā.tu nō debes pati ab ea qd̄ ipa

tenet a te pati: iõ ne sp secũ maneas in iurgio ⁊ finalit ne possis ꝓpt hoc cũ ea dãnari: in pˀncipio corrige eã de viciis suis: nã alit tu posses esse cã. sui delicti. ¶ Cõstrue. si cõiunx. i. vxor. sit tibi rebellis lingua. i. ꝑ linguã suã. tu repellis eã de iure. scʒ castigãdo ne. dãneris secum.

Si tibi sit natus peccantem corige natum
Neue suum gratis dicare fouere reatum

¶ Si tu habeas filiũ vel filiã quẽ vel quam videas vel scias male agere. tu debes instanter eos corrigere: qꝛ alit tu esses cã pditõis eorũ tã tpalit quã spũalit. ideo caue ne vnquã icastigati euadãt: nã alit teipʒ cũ ipsis dãnares: ¶ Construe: si natus. id est filius. sit tibi: corrige natum. i. filium peccantem. neue. pro vt et non: vt non. dicare. i. dicaris. fouere. i. nutrire suum reatum. i. peccatum

Si tibi sit seruus hunc sub pede semper habeto
Ne nimis elatus moueat tibi damna caueto

¶ Si tu habeas vnũ seruũ vel vnã ãcillã tu debes eos tenere subiectos obediẽtes tibi. nã si tu sis nimis familiaris cũ eis ipi ilico spnẽt te. ⁊ qd peiꝰ ẽ ꝑ spaciũ tpis isurgẽt cõtra te ⁊ poterunt tibi maxĩe afferre pˀiudiciũ. ¶ Con. si seruꝰ sit tibi. tu. hẽto hũc sub pede. i. sub dñio tuo. ne pro vt ⁊ nõ. vt ipe elatus. nimis caueto. vt. non moueat tibi dãna

Usqʒ tuis facias vicinis qd ameris.
Sic tibi mane bono dum queris habere frueris.

¶ Tu debes cauere ne alicui vnquã displicitũ facias: sʒ oĩbus placitũ ꝑ tuo posse. nã coĩter dꝛ quod verũ ẽ: qꝛ q̃ bonũ vicinũ hʒ mane bonũ possidet. ideo facvt ameris ab oĩbus ⁊ maxĩe a vicinis tuis ¶ Construe. tu. facias ꝙ ameri svsqʒ. id est vbicũqʒ. a vicinis tuis. frueris sic bono mane dum queris habere. illud mane bonum

Si qua nouerca tibi fuerit vel vitricus: esto
Gratus. vt allicias ipsos cum corde modesto

¶ Si tu habeas nouercã hoc ẽ si mater tua obiit ⁊ pater tuus accepit aliam vxorem. vel si habeas vitricũ hoc ẽ si pater tuus obiit ⁊ mater tua accepit aliũ maritũ: tu debes esse eisdẽ dulcis tanquã ꝓprius filius. nam hoc faciendo tu aligabis eos amori tuo ineternũ. ¶ Construe. si qua. i. aliqua. nouerca. vel alicuiꝰ vitricꝰ fuerit tibi. tu esto. eis gratus vt allicias]. i. nutrias eos. corde modesto. i. temperato

Si tibi priuignus sit tu sibi confer honorem
Sic populi laudem matrisqʒ mereris amorem

¶ Si tu habeas vnũ fratrẽ ex parte matris vel patris sʒ nõ ex ꝑte ãborũ qui sit pˀor te natus ꝓpter honorẽ parentũ tuoꝝ tu debes eũ honorare ⁊ diligere acsi ex ꝑte amborũ tuoꝝ parẽtũ ille foret frater tuus vel soror tua. nã sic faciendo hẽbis amorẽ vtriusqʒ. Construe. si priuignus. i. ante natus. sit tibi: tu confere. idem honorem. tu mereris. id ẽ deseruis. sic laudem populi: amorem matris.

Si videas fratres inter se bella gerentes
Neutri confer opem: sed eorum corrige mentes.

¶ Si tu videas aliquos frares vel vicinos siue ppinquos hñtes inter se aliquam discordiam nunq̃ alteri eorum faues. nã sustinendo vnã partem tu incitas aliam in furorem maiorem: sed ambas partes corrige et redargue. oñdendo dãna que possunt euenire ppter lites. ⁊ iurgia: ⁊ eos dulcitẽ monendo vt cessent et sapientibus se submittant. Con. Si tu videas fratres gerentes bella inter: se neutri. p non et alteri non confer opem. i. iuuamen alteri. sed corrige mentes eorum

Raro conuiua ne consumptis cito rebus
In breuibus fias mendicus inopsq; diebus.

¶ Licet sit bonũ et honestũ qñq; parentes: amicos: ⁊ vicinos simul se iuenire ad comedendũ ⁊ bibendũ. tñ si hoc transeat i nimis frequẽtatã ↄsuetudiẽm statim poterit cõuerti in maxim dãnũ. q: in talibus fit magna cõsũptio bonorũ. magna tpis ↄditio. ⁊ ocii assue factio. qđ est in detrimẽtũ oĩm. ideo ne sequaris multũ ista conuiua. Con. Tu [conuiua] p vt ⁊ non. vt rebus. i. bonis tuis. consumptis cito tu fias in breuibus diebus mendicus. q; p et inops.

Te tua mensa colat: sed non similare susurris
De decus est si discurrens aliena ligurris.

¶ Quando tu vis comedere aut bibere noli. accedere ad mensam alienã nam plus expendes in vno prandio in mensa aliena q̃ de toto die i mẽsa ppria ⁊ tu solus expones tm̃ in taberna in vna die: quantum exposuisses cũ tota tua familia. ideo nunq̃ aut saltẽ tarde dimittas mensã ppriã. vt sequaris aliam. Con. [Tua mensa colat]. i. detineat te. sed nõ similare id est assimilaueris susurris i. gulosis dedecus est si tu discurrens ligurris. i. gulose comedis aliena.

Dum cibus extat in ore tuo potare caueto.
In vasis offare decet non ore repleto

¶ Quando tu comedis ⁊ habes cibũ i ore nunq̃ debes bibere. nã bibere cibo adhuc existenti in ore est modus nimiũ rusticus et stultu video prius comedas et ad stomachũ cibũ mittas q̃ ad bibendũ ciphũ vel vitrũ capias. nã nullus debet facere in ore suo offas sed in vase. qđ tñ facere videris qñ ore repleto cibis ciphũ ab bibendũ accipis. Con. Tu caueto potare. dum p quando. qñ cibus extat in ore decet. i. decẽs est offare. i. offas facere in vasis: et non ore repleto.

Offat in ore rudis. asinus quoq; mingit in vndis
Decipis in cacabum si frustra remorsa recondis

¶ Asin⁹ ⁊ alie bestie sũt isti⁹ nãe q in aqua quã bibũt mingunt ⁊ stercorãt aliqñ. ⁊ sicut illud reputat vituperabile. ita sitr apud hoĩes qñ vn⁹ hõ i societate aliorũ existens iã comedit panẽ vel offã ⁊ iterũ panẽ vel offã quẽ vel quã momordit iterũ ponit intra scutellã vel discũ. ideo nõ est accipiendũ

de pane vel offa: nisi secundum quod potest poni intra os ad comedendū Con.[Asinus rudis offat] i. offas facit[in ore: qꝫ] ꝑ et ipse asin⁹ [migit in vndis]. i. in aquis. tu[decipis] i. teipsū fallis[si recōdis frustra remorsa[in cacabum] id est intra vas.

Non panem quem vis in disco ponere morde
Nec mapa tergas nasum madidum tibi sorde.

¶ Si tu habeas vnū frustrū panis qd velis ponere intra discū ad caplendum salsaz vel aliā rez hmōi: tu debes cauere ne mordeas infra: qꝛ panis semel morsus nunq̄ debet reuerti ad mensaz. similiter si tu habes nasum madidū: caue ne tergas illū cū mapa. qua res vtilis talis est. ¶ Construe [Non morde panē quem vis mittere in disco. Nec tergas nasū madiduz tibi sorde mapa] id est cum mapa.

Ad mensam de nare tua non extrahe nudis.
Sordes cum digitis. ne videare rudis

¶ Si tu sis inmensa et sentias te hr̄e aliquas sordes in narib⁹ tuis. caue ne manib⁹ nudis extrahas a narib⁹ sordes itus exn̄tes. sꝫ tn̄ nasitergio aut veste tua latenter munda nares tuas. nā alit oīs dicerēt te esse rudē et male doctum. Con.[Nō extrahe de nare tua ad mensā nudis digitis: sordes cuz digitis: ne] ꝑ vt nō: vt non[videare] i. videaris[rudis

Qua tegeris non veste manus siccato madentes
Nec mapa tergas dentes oculosqꝫ fluentes

¶ Si habeas manus madidas: qꝛ lauisti te: vel ꝑpter causā aliam: tu debes te seruare ne vnq̄ tergas man⁹ tuas madidas cuz veste tua ex qua totum corp⁹ tuum ē coopertuz. ꝛ si sis in mensa noli tergere vnq̄ dentes tuos vel oculos tuos madidos cuz mapa sup qua reponit panis et esca tua. Con.[Non siccato manus madētes veste qua tegeris: nec tergas oculos vel dentes fluentes mapa] id est cum mapa.

In proprijs rebus laus est si largus haberis
Dedecus alterius res large dando mereris

¶ Quāuis largitas sit virtus opposita auaricie. hoc tn̄ itelligit de largitate in ꝓpriis bonis. sꝫ largitas i bonis alienis nō ē virtus. sꝫ poti⁹ vitiuz x⁹. De cute non ꝓpria scindit absqꝫ bria. i. mesura. Con. Laus ē si hēri largus in rebꝫ ꝓpriis[tu] mereris dedecus dando large res alterius.

Luxus opum. proles generosa. scientia forma
Bis duo sunt quibus extollit quis sine norma.

¶ Cuz inter pctā mortalia pctm̄ supbie sit illud qd maxime deo displicet ꝛ hoībꝫ: cauere debem⁹ ab oībꝫ aliis ꝛpcipue ab illo. vn̄ quatuor res sunt i mundo q̄ inducunt nos ad supbiā. s. abundātia diuitiaꝝ. nobilitas gn̄is scia. ꝛ pulchritudo. Et q̄ supbia sit cauēda apud oēs hoīes: pcipue tn̄ apud hn̄tes vnum velplura ex quatuor bonis istis. Con. bis duo. i. quatuor sunt qbꝫ quis] i. aliqs [se extollit. i. eleuat[sine norma. i. sine regula. s. luxus. i. res abundantis. opum. i. diuitiaꝝ. generosa. id est nobilis proles: scien

tia:et forma. id pulcritudo.

Si nichil ex istis te cognoscas decorare
Non te magnifices ne pro stulto teneare

¶ Si tu cognoscas q tu non habeas aliqd ex quatuor pdictis: tu habes cām ad humiliandū te: qd si nō feceris ab oibȝ p stulto stati eris reputatus ꝛ tent⁹. ¶ Con· Si tibi nichil· p nō ꝛ aliqd: aliqd ex quatuor istis predictis[nō decorare: id est honorare: tunc. nō magnifices. te vt nō. teneare. id est tenearis p stulto

A Fumo. stillante domo. nequā muliere
Te remoue. tria sūt q possunt valde nocere:

¶ Istud est tertium capitulum huius libri: in quo actor scdm diuisionem prius positam ponit documenta: cōcernentia hominem maxime quo ad seipsum. Et dicit pmo sic q scdm sententiā salomonis in suis prouerbiis tria sūt q eiciunt hoiem a ppria mansione scȝ fum⁹ stillicidium ꝛ praua cōiunx: ideo ē cauendum a talibus. ¶ Construe Tu. remoue te. ab istis tribus scȝ a fumo. i. a domo in qua fumus dnatur ꝛ hoc propt oculos. ꝛ a domo stillante. i: in qua sunt stillicidia. ꝛ a muliere nequam. i. peruersa. ista tria sunt q possunt nocere valde

Duc tibi comparem morū sponsamqȝ venustam
Si cum pace velis vitam deducere iustam

¶ Si tu velis habere vxorem caue ne diuitie aut pulchritudo aut stult⁹ eius amor te decipiat. qr cum ea aliter nunq bonum tempus habebis sed accipe consimilē tibi in etate. in fortitudie. in diuitiis ꝛ in aliis rebus similibus et tunc viues in pace et dilectione cum ea. ꝛ aliter non. ¶ Con. Duc tibi. i. accipe. sponsam. id est vxorem. venustam. i. pulchram. et comparem. id est consimilem. tibi morum. id est in moribus. si cupis. i. optas. deducere vitam iustam cum pace

Si tibi contingerit te cum meliore facere
Versus eum nolito genu sub crure tenere.

¶ Si tu sedeas cum aliquo: et ille sit maior te in dignitate potentia vel alias: caue ne sedendo reponas genua tua vnum supra aliud. Nam ille est neptus modus apud doctos ꝛ prudentes: ideo caue. ¶ Construe. Si contingerit tibi sedere cum meliore. i. societate vnius melioris te. nolito te tinere versus eum. i. ex pte sua. genua sub crure

Magnati vultu debes assurgere leto
Nec coniunctus ei nisi iusserit ipse sedeto

¶ Si aliquis homo indignitate vel potestate veniat tibi in occursū: tu debes leta facie venire āte eum salutando ipsum: ꝛ ei honorem faciendo sicut pertinet eius officio vel dignitati: ꝛ noli unq sedere prope eum: nisi prius ipse illud tibi plusq semel iusserit ¶ Construe. Tu. debes assurgere lete vultu magnati. id est domino temporali vel spirituali: aut ex aliquo modo locū tenenti. nec. p et: et non. ꝛ tu. ipse nō sedeto. cōiūct⁹

et: donec[ipse iusserit]id est tibi preceperit

In quācunq; tibi non notam veneris edem
Munda superficies terre donet tibi sedem.

¶ Si tu intres domū in q̄ noticiā non habes ⁊ te oporteat sedere: tādiu q̄diu es iuuenis. sedes. tua debet esse terra ⁊ si sis maioris etatis sedes tua dȝ eē locus infim⁹ ⁊ non alt⁹. Nā laudabilius ē q̄ dn̄s dom⁹ veniens dicat tibi surge et ascēde: q̄ si diceret tibi: amice hec sedes nō tibi ꝯgruit sed alteri maiori te iō ab ista descende. ¶ Construc. [Sup̄ficies]id est planicies [munda terre donet tibi sedem in quācunq; edem] id est domū [veneris nō notam]i. incognitam[tibi]

Cum pare instanti si vis potes ire licenter
Quod te precedat tamen hunc permitte libenter.

¶ Si tu vadas p̄ iter cū aliquo alio q̄ non sit maior te in statu vel dignitate: tu potes ire cū eo absq; hoc q̄ tu respicias locū īferiorē vel sup̄iorē ⁊ non est cure siue ille p̄cedat siue sequat̄ · cū ille sit tibi equalis . verā tn̄ si tu vis eidē tribuere honorē: ip̄e poterit ire p̄or ⁊ tu poteris sequi: aut ille poterit ire p̄ locū sup̄iorē vici et tu p̄ inferiorē. ¶ Cōstrue Tu . potes ire licenter[.i. conuenienter] si vis cū pare [id est cū tibi simili[instant] idē equalit̄ tecū gradieri tu [p̄mitte libent̄ hunc q̄ p̄cedat te.

Si tibi contingat vel cum meliore vageris
Post pergas donec latus eius adire iuberis

¶ Si tu p̄gas cū potētiore seniore vel digniore te: tu debes dimittere eū ire p̄us ⁊ debes ire posterius . ⁊ nūq̄ iungas te illi : nisi p̄us hoc ipse tibi iusserit. ¶ Con[Si contingat tibi vt vageris] id ē ābules [cū meliore p̄gas] id ē ambules[post . et donec iuberis adire latus eius.

Si peregre pergas nunquam te iunge duobus
Disparibus currus raro trahitur bene bobus

¶ Si tu ambules longe ⁊ p̄ cāpos ⁊ tu sis solus et rep̄ias duos socios euntes p̄ viā tuā: nisi cognoscas eos nunq̄ te iūgas ip̄is: q: tu nescis si sit boni vel mali. ⁊ si essent mali tu non posses te defendere de duobus si vellent tibi damnum inferre. iō caue ab ipsis ¶ Construe si tu pergas. i. ambules p̄egre id est p̄ patriā nunq̄ ꝓ non ⁊ vnq̄. non iūge te vnq̄ duobus. curru trahitur raro bn̄ bonus disparibus. Similiter tres non p̄nt bene concordare

Si quis dignetur offerre ciphum tibi lete
Accipias modice bibas: reddasq; facete

¶ Si tu venias a casu vel etiam sponte ad aliquā societatē quā īuenias cenantē: prandentē vel comedētē: ⁊ vn⁹ illoꝝ offerat tibi ad potandum. tu debes vultu hylari ⁊ iocoso cibū aut vinū accipe ⁊ modicū bibere. deiñ facere. i. honeste illud vas in quo bibisti reddere cum actōibus gratiarum ¶ Construc. Si quis dignetur offerre lete ciphū tibi. tu accipias ⁊ bibas modice. q̄ ꝑet reddas ciphum facete. i. honeste.

Pauper et indignus si sis effundito totum
Et vacuum tu redde ciphum prius vndiq̄ lotum:

Si tu sis paup̱ p̲sona ⁊ sis indignus respectu illoꝝ q̄ tibi dederunt a bibēdum tu debes bibere totū quod ē ī cipho vel effundere residuum postea cū modica aqua lauare ciphū ⁊ totū lotuꝫ ei q̄ tibi dedit āt alteri restituere sꝑ cum grāꝝ actōe ¶ Cōstrue Si sis pauper ⁊ indign⁹ effundito totum. ⁊ tu redde ciphum vacuum lotum p̄us vndiqꝫ

Quando ciphum capies auerso non bibe dorso
Nec facias offas de pane prius tibi morso.

Quando tu voles bibere cōuertas faciē tuā an̄ faciē aliorum. et corā eis bibas. ⁊ caue ne vnquā bibas cōuersus ad dorsuꝫ alioꝝ ⁊ si velis ponere panē intra vinū. caue ne ponas vnquā panē quē semel inter dētes habuisti. Construe [non bibe dorso auerso quando capies ciphum: nec facias offas de pane morso prius:

Mensa tibi cubitum nunquam sustentet edenti:
Sed recte sedeas tecum seruito sedenti

Quādo tu eris in mensa nūquā ponas brachia tua supra mensā. q꞉ qn̄ q̄s ponit brachium suuꝫ supra mensā signū ē ꝙ nō pōt brachia sua sustinere ꝓpter aliquā deformitatem vel debilitatē. aut ꝙ ipse est rusticus et nescit aliquod bonum. Et sic caue ne teneas extēsa brachia supra mēsā Itē tu debes seruire illi q̄ tecum sedet ministrando ei cibos in potu in escis ⁊ in aliis seruitiis mense Et maxime quādo ipse est maior te. aut qn̄ tu īuitasti eū. et qn̄ est p̲sona verecunda sicut sunt mulieres. Cōstrue. [Mensa nūquā] ꝓ non ⁊ vnquā nō [sustente te vnquā [cubitū tibi edenti sꝫ] tu [sedeas recte. seruito sedenti tecum]

Sique ciphum capias vtraq̄ manu capias tu.
Et per vtrumq̄ latus non per ripam teneas tu

Si aliquis det tibi ad bibēdum cū vno magno cipho siue cū vna tassa tunō debes accip̱e vnica manu. q꞉ tu posses sic ponere ad terrā ⁊ ciphū ⁊ ip̄ in vinum. sed accipias ambabus manibꝫ si opus sit. deinde bibas. postea reddas ciphum tenentē firmiṫ ciphū p̱ vtrūqꝫ lat⁹. ⁊ non p̱ alterum tm̄. Cōstrue [qꝫ] ꝓ ⁊ tu capies vtraqꝫ manu ciphum si capias illum [⁊ tu teneas] illum [p̱ vtrūqꝫ latus] si teneas illum: ⁊ [non p̱ ripam]

Cum pare si debes vel cum meliore iacere
In qua parte thori velit ipse quiescere q̄re.

Si tu velis dormire in aliquo lecto cū tuo equali aut cum sup̱iore tuo tu nō debes te ponere in lecto nisi prius sciueris ab eo in qua p̱te lecti ipe vult iacere. Construe si tu debes iacere cum pare vel cum meliore] tu ipse [quere in qua parte thori] ipse velit iacere].

Cum quocunq̄ tibi prope vel procul accidit ire
Nomen et esse suum quo q̄uis sit et vnde req̄re

¶ Si tu velis ire modicum vel multum longe a domo tua tu debes hre sociū: qr scribit p Salomonem. ve homini soli. qr cū ceciderit non habe sublevantem se. Et priusq̄ tu ponas te in societate alicuius ⁊ ille sit tibi ignotus tu debes eidē tria q̄rere p ordinē. p̄mo vn̄ ipse est. scd̄o quod est. nomen suum tertio quo .i. ad quē locum ipse vult ire. nā r̄nsio istoꝝ trium q̄stionū satis indicabunt tibi si tu debeas cū ipso ire vel non. ¶ Construe cū accidit tibi ire ꝓcul .i. longe vel ꝓpe cum quocūq₃ hoīe reqre ab eo nomen suum et esse suum .i. vocatōēȝ suā quis ipse sit et vnde ip̄e sit ⁊ quo ipse pretendit ire

Cum quocunq₃ placet peregre tibi ducere gressus
Si potes hos teneas quos es pro posse professus

¶ Si tu vis ire extra habitationē vel patriā tuā ⁊ q̄ras societatem: si tu potes tu debes accipe illū vel illos cū quo vel qb⁹ tu alias iuisti: qr tu cognoscis modū illoꝝ ⁊ ipsi cognoscūt tuū. ⁊ iō melius ē te ire cū illis q̄ cū aliis extraneis. ¶ Construe cū placet tibi ducere gressus pegre cum quocunq₃ teneas hos si potes ⁊ ꝓposse quos es ꝓfessus

Cum tibi si pare pergas cum meliore peregre
Quod velit ipse velis tibi sic capiet nichil egre:

¶ Si tu vadas extra ⁊ habeas sociū: qñ eritis in mensa q̄re eidē qd ipse vult comedere. ⁊ qñ vos eritis ī via q̄re ei si velit forti⁹ vel tardius ire: et sic de aliis reb⁹ quib⁹ pegrin⁹ indiget: nā hoc faciēdo tu cōplacebis ei et ip̄e tibi qd facere bonū ē ⁊ maxie int pegrignantes. ¶ Con. si pgas cū pare tibi pegre .i. in longinco vel si pgas cū meliore tu velis illd qd ip̄e velit nichil ꝓ nō ⁊ aliqd nō capiet .i. accidet peregre sic

Si peregre pergas semper de nocte quiescas.
Surgas mane. sed hospicium de luce capescas

¶ Si tu vadis extra tu debes surgere tm̄ mane q̄tū vis: ⁊ maxie duȝ nota ē tibi via. s₃ tu nunq̄ debes expectare noctē ad capiendū hospiciū: sed capias illud sp bona hora ⁊ de die. ¶ Con. si tu pgas .i. ambules pegre id ē extra quiescas sp de nocte: .i. nō expectes noctē ad capiendū hospiciū. ⁊ nunq̄ ābules de nocte. qr q̄ ambulat in tenebris nescit quo vadat tu surgas mane: sed capescas hospiciū tuum sp de die

Inq₃ domum ruffi non accipias tibi pausam
Nanq₃ malignandi gerit in se deniq₃ causam:

¶ Qñ tu vis cape hospiciū tu non accipias illud cui hospes ē hō ruffus qr licet sint aliqui boni tm̄ sunt: illi⁹ coloris multi mali ⁊ iō ꝓpt suspitōēȝ quā posses hre caue ne ibidē hospiciū accipias. ¶ Construe. q₃ ꝓ ⁊ nō accipias tibi pausā in domū ruffi: deniq₃ .i. certe ip̄e ruffus gerit ī se, id est se id est secū portat cām malignādi

Ex apum iugulo. cerui lingua canis ore.
A magnis pedibus caues: bleso q₃ lepore

¶ Quinq₃ sunt a quibus nos seruare debemus. Primū est iugul⁹ apum

scꝫ qñ apes sunt in aliquo loco a quo volum⁹ eas remouere. ⁊ ille isiliūt in nos mordentes nos ⁊ morsu suo ledūt pellē taliter ꝙ ipsa statim tumescit Secundū est lingua cerui. nā illa est venenosa. Tertiū est os canis rabidi: et etiā non rabidi qñ nos non sumus noti. Quartū est ab homīe hñte magnos pedes. nā tales non sūt audaces sꝫ mgr̄m suū ⁊ seipos opprimere dimittūt. Et qntū est ab adulatore: nam lingua adulatoris forti⁹ pūgit ense Con. tu caueas ex iugulo. i. ex morsu apū ⁊ caueas inq̄ꝫ a lingua cerui ⁊ ab ore canis. a magnis pedibus. i. ab hoīe magnos pedes habente. ꝙ ꝓ et: a lepore bleso id est ab adultore.

Si qua velis emere taxabis emenda modeste:
Nec magis siue minus iures: instabis honeste

¶ Si tu vis emere aliqd tu taxabis modeste emēda. i. p̄ciū rōabile īpones ⁊ cauebis a iuramētis ⁊ piurijs q̄ solent fieri in istis venditiētibus sꝫ: honeste tu offeres p̄ciū rōabile ñ offerendo magꝭ vel min⁹ quā tu p̄tēdis dare. Con. si qua velis emere. i. aliqua tu taxabis honeste emenda: nec ꝓ et nō iures p̄us magꝭ siue minus sed instabis honeste

Obliquo nullum debes corrodere dente
Et liuoris acu nunquam tu purge latente

¶ Tu nunquā debes diffamare aliquē. qꝛ si dicas aliqđ malū de ꝓxīo tuo tu poterꝭ dicere corā talib⁹ ⁊ tali hora ꝙ illud vertet in maxim dānum illius de quo loqueris. ⁊ hoc forsan non dicis nisi ꝓpter inuidiā ꝓpter quā ī p̄ñtia alicuius nunquā debes dicere aliquid qđ vertat ī dānuꝫ vel dedec⁹ alterius. Con. nullū ꝓ non ⁊ vllū. tu non debes corrodere. i. vituperare vllū. i. aliquē dente obliquo. i. peruerso. ⁊ tu nunquā punge aliquē acu. i. mala locutione latente liuoris. i. inuidie

Si quem precellas super probitatis honore
Ne iactes: qꝛ laus proprio sordescit in ore:

¶ Si ꝓpter sciam tuā ꝓpter diuitias tuas ꝓpter aliqua alia bona nature vel fortune tu excedas aliquos: caue ne vnquā de hoc te iactes: nā sic illi q̄ faciūt aliqđ bonū pdunt retributiōeꝫ illius boni ꝓpter ipsi⁹ iactantiā. ita res laudabilis de se iā amplius non est laudabilis si qs seipm iactet. Con. si precellas. i. excedas quem. i. aliquem super honore probitatis. ne ꝓ non iactes te qꝛ laus sordescit in ore ꝓprio

Hospitibus letum debes ostendere vultum.
Vultus enim letus dandi tibi duplicat cultum

¶ Si tu recipias hospites ad conuiuiū vel aliter in domo tua. aduerte ne eisdē vel corā eis aliquomō irascaris. nā iocūda facies ⁊ hylaris hoīs dātis multiplicat honorem doni. Con. tu debes oñdere vultuꝫ letum hospitib⁹ tuis enim ꝓ: qa: qꝛ letus vultus duplicat tibi cultū. i. honorem dandi

Nocte dieqꝫ mane cubiturus vespere laudes
Hospitibusqꝫ tuis dum discedis dato laudes

¶ Ut nō videaris igratus tā apđ deū q̄ꝫ apđ hoīes: tu debes ad min⁹ ter

in die tradere laudes dño.s. qñ surgis a sõno: qñ surgis a mẽsa. & qñ vadis ad lectũ. Similiter hospites tuos debes salutare bis ĩ die.s. mane & nocte & nũquã discedere ab eis nisi prius eos salutaueris: vt non sis de illis q̃ discedũt hospite insalutato. Con. tu: cubiturus.i. q̃ vis ire ad. lectum dato laudes. deo sup. ꝙ. ꝓet. die vespere & mane: dñr ꝓ qñ. quãdo. discedis.i. est recedis. dato.i. reddito. laudes hospitibus tuis

Irritare canem noli dormire volentem
Nec moueas iram post tempora longa latentẽm:

Sicut tu non debes irritare canem volentẽ dormire quem timesvt te mordeat. sic non debes mouere iram tp̃is p̃teriti. nã sicut dicit catho. Officium mali hominis est suscitare irã tp̃is p̃teriti. Con. noli irritare canẽ volentem dormire: nec moueas iram latentem post longa tempora.

Compescas os arte male ne praua loquatur
Ne malus irrumpat fetor latrina regatur.

Sicut ille q̃ nõ vult sẽtire fetorem latrinaꝝ cooperit foramen latrinaꝝ ne p illud mal⁹ odor exeat. ita hõ volens se custodire ab odio oĩm alioꝝ debz seruare se ne ab ore ipsius ꝓcedat verbũ iniquũ: & qd̾ de ipso nolet esse locutum. Con. tu. cõpescas.i. refrenes. os. tuũ. ne loquatur male.i. inique praua.i. res prauas. latrina.i. locus fetent. tegat̾.i. cooperiat̾. ne. pro vt & non: vt. malus fetor non irrũpat.i. in apertum procedat

In proprie speras fora dum petis era crumene
Fallitur ad fora spes dum burse sunt aliene

Si tu vadas ad aliqd̾ forũ vel ad aliquem aliũ locũ sub intentione aliquid emendi. tu debes tibi prouidere de pecuniis sufficiẽtibꝫ ad emendum illud qd̾ vis emere. & nõ ꝯfidas vnquã ĩ pecuniis alteri⁹: qꝛ multi ĩ hoc decipiunt̾: qui dũ sũt in foro emũt qd̾ habere volũt confidendo in pecuniis aliene burse. & tandem reducunt̾ ad magnã paupertatez: aut ad grãde dedecus: qꝛ dum d̾r eis non possunt q̃ promiserunt implere. Con. speras.i. fiduciam habeas. dum. pro qñ: quando. petis fora in era prop̃e crumene. Fallitur ad fora spes dum burse sunt aliene.

Est tibi sũmus honor soluere: solue libenter:
Si credideris emes vendes viuesqꝫ decenter.

Si tu debeas aliqd̾ nũquã maneas ĩdebito nisi vt min⁹ poterĩ. & sic solue stati & libẽt̾: nã qñ hoĩes istd̾ sciẽt tibi bona terrena eueniẽt: qꝛ tu emes tu vẽdes & viues honorabilit̾ & cũ hoc pro meliori p̃cio ĩuenis q̃ tibi seruient. Con. soluere cito est tibi summus honor. idcirco solue libenter si. tu credideris michi. tu. emes. tu: vendes: ꝙ. pro &: tu. viues decenter.

Nil super hoste tuo tua lingua minando loquatur
Hostem namq̃ suum munit quicunq̃ minatur:

Si tu habeas vnũ inimicũ: tu nũquã debes eidẽ inferre minas: qꝛ dum ipse sentit te sibi minas intulisse ip̃e se munis ab oĩ p̃te qua posses sibi nocere: & sic q̃cunqꝫ minat̾ hosti munit hostẽ. Con. nil. pro nõ & aliqd̾. lingua

tua nō loquatur aliquid minādo sup hoste.i.inimico tuo nāq₃ ꝓ q̄r.q̄a ille munit.i.fortificat hostē suū quicūq₃ minat.i.minas ꝓfert.

Inq₃ thorum caueas alienum mittere calcem.
Alterius noli in messem tu ponere falcem

¶Cum quilibet teneat viuere labore ꝓpo:tu debes te seruare ne velis sumere ꝓ te labores alterius. ⁊ ꝓ maiori rōe debes te seruare ne violes vxorem filiā neptē vel ancillā alteri⁹ hois.nā tales deus pmittit ⁊ in hoc sclo ⁊ in alio puniri:quare saltē timore pene timendum ē ⁊ cauendum a tali delicto:q̄uis ampli⁹ timore culpe.¶Construe tu noli ponere falcē in messē alterius.ꝙ ꝓ et ⁊ noli ponere calcē.i.pedē:⁊ ponit ps ꝓ toto i thorum .i.lectū alterius.i.ab isto caueas.

Ultra quam vestis non extendas tua crura:
Nec nimis expendas si vis viuere sine cura.

¶Sicut ille qui ē in lecto ⁊ dormit extendēdo pedes suos patit frig⁹itā ⁊ ille qui plus exponit q̄ lucret stati ad paupıtatē deducitur:ideo si vis cauere a erigore noctis nō extēdas pedes vltra mensurā lecti. Siīiter si vis euitare paupertatē non exponas vltra lucrū tuū:sed citra vel sp aliquid de residuo habeas.¶Construe nō extēdas tua crura.i:pedes tuos . q̄r ibidem ponitur ps ꝓ toto vltra vestis extēdatur .nec ꝓ et nō:⁊ non exponas nimis si vis viuere sine cura.i.sine solicitudine

Qui plus expendis quā sūma rerum rependit.
Non āmiretur si paupertate grauetur

¶Ille qui plus exponit q̄ lucretur aut q̄ habeat i reditu sui patrimonii. officii vel beneficii non d₃ āmirari si in fine alicuius tpis sit pauper ⁊ inops.q̄r pus debebat compensare quantum posset rationabilit et debite exponere.¶Con.ille qui exponit plus q̄ sūma reru₃ rependit.i.eidē tribuit talit non āmiretur si grauetur paupertate:

Si tecum comedat seruire memento minori
Par tibi tuq₃ pari tribuas cultum meliori

¶Si tu sis in mensa cū tuo pare iferiore vl meliore:tu nūq̄ debes pcere seruitio tuo.q̄r debitū facis meliore seruiēdo:honorē acq̄ris pari tuo aut inferiori seruiciū exhibendo.¶Con memento seruire minori si ipe comedet tecū.memento seruire pari tuo.si par tuus comedat tecum ⁊ tribuas cultū:i.honorē meliori te si comedat tecum

Si tibi quis loquitur vultum tu cerne loquentis
Et sua verba tue secretis insere mentis

¶Si aliquis tecum loquatur:tu debes sp eū videre in facie.nā nūq̄ eque bene poteris recipe v̄bum loquētis tecū si faciē eius non videas:sicut si oculos tuos fixos in eius faciem habeas:⁊ iō in faciem docētis te itende nam ꝓpter hoc facilius quicquid ipse dicet memorie. tue commendabis ¶Construe si quis loquitur tibi tu cerne vultum loquētis tibi ⁊ isere sua verba secretis tue mentis.

Si te forte domus aliena vocauit ad escas:

Donec preceperit mense nulla loca capescas

¶ Si tu fueris inuitatus ab aliquo ad prandiū vel ad cenā: qñ venies ad capiendū locū in mensa. caue ne sedeas donec postquā ipse qui inuitauit te preceperit. et sedeas sic post preceptū eius vbi ipse tibi pceperit. nam obedire eidem teneris de loco postquā ad vocationem suā venisti. Cō. si dom⁹ aliena [.i. aliquis extraneus. nam ibidem ponitur continens pro contento [vocauit te forte] id est a casu [ad escas] id est ad comedendū [nulla] pro non et vlla: non [capescas id est capere incipias vlla [loca mense: donec] ipse qui te vocauit tibi preceperit

Si te maior peluis famuletur aquosa
Ad manicas eius tua sit manus officiosa

¶ Si aliquis maior te ante introitū mense vel post mensam velit vt cum aqua tuas tu laues manus tibi aquam cū pelui presentādo accipe eū per manicas vt prius te accipiat aquam. ⁊ licet vos ambo simul lauetis de ei⁹ precepto: tamen ipse semper prior. Con. si peluis aquosa] id est instrumentum in quo tenetur aqua [famuletur] id est presentetur tibi [maior te] .i. per maiorem te [tua manus sit officiosa] id est seruiēs [ad eius manicas] vt ipse lauet prius te.:

Si videas opus esse: cibos succurre parando.
Sicq́ȝ necesse monet mense famulabere stando

¶ Si tu videas q̄ sit multitudo gentiū in domo quā inhabitas tu debes iuuare ad parandū prandiū ⁊ cenā: ⁊ si videas vltra q̄ sit necesse: q̄uis tu scis de bona domo. tu tñ non sedebis in mensa nisi donec post alios. sz stotus rectus seruies aliis qui erunt in mensa: q2 hoc faciendo tu facies dño domus placitū ⁊ tibi ipsi honorē Con. tu [succurre] .i. auxiliū p̄sta [parādo cibos si videas esse opus: q2] p ⁊ tu [famulabere] .i. seruies [stando] .i. directus [mense .i. in mensa si necesse .i. necessitas monet te

Si maior tecum comedens potauerit. esce
Non appone manus: sed illi mantile tenesce

¶ Si tu comedas cū aliquo maiore te ⁊ ille bibat: interim q̄ ipse bibit tu non debes ponere manū intra discū in quo secū comedis: sed potius eidē tenere societatem bibendo sicut ipse. nam in hoc tua ostendit vrbanitas Construe si maior id est dignior: vel potentior te comedens tecum potauerit. non appone man⁹: esce .i. ad escā sed tenesce .i. tene. et ponitur deriuatiuum pro primitiuo. ei mantile id est societatē mantilis vel mēse scilicet secum bibendo

Si par vel maior fuerit tibi forte locutus.
Donec finierit sua verba sile quasi mutus

¶ Quando aliquis tecum loquitur siue sit maior siue minor te: tu nunq̄ debes iterrumpere sermonem suum: sed prius audi omnimodam rationem suam. et postea poteris respondere eidem ad singula puncta sue rationis. Con. si par tuus vel maior te fuerit locutus tecum sile quasi mutus donec ipse finierit sua verba

Raro fideiussor vel nunquam creditor esto
Multis hujus enim geritur res sine molesto

¶ Si aliquis alicui debeat pecunias: et ille q̄ est debitor roget te vt sis fi deiussor p̄ eo apud creditorem. ne sibi ob debitū eueniat aliqd detrimētū tu debes multū refutare ad hoc faciēdū. nā ꝓpter talia multi amici finaliter fiunt inimici. Similiter si aliqs petat pecunias a te ad accōmodendū nisi tu eū bene cognoscas p experientiā nunq̄ eidē sis creditor: ne placitū qd eidem tu facis postea ꝯuertatur in displicitū si ipse tibi mētiatur. Con. nūquā ꝓnon ⁊ vnquā. nō esto vnq̄ creditor vel fideiussor qd si fueris hoc sit raro. enī ꝓ q̄a: q2. res huius geritur multis: i. apud multos sine molesto

Hec fugias. fastum. talos. lupamq3 tabernam
Si decus et vitam tibi queris habere supernam.

¶ Ad hūd vitā eternā ꝓ qua finaliter ordiatꝰ es quatuor sūt fugiēda. s. supbia vite q̄ cōsistit in hītibꝰ seu idumentis. i. supba elata locutōe: i. p̄sumen do valere plusquā alii. ⁊ sic de aliis sp̄ebꝰ supbie. scd3 qd oportet fugere est ludus. nā p ludū multi diuites effecti sūt paupes: tertiū est meretrix. nam illā sequētes deserit finaliter destructos ⁊ inopes Quartū est taberna siue nimia assiduitas in cōuiuiis: qbus dimissis qs pōt puenire i hoc mūdo ad honorē: ⁊ deīn ad vitā sēpiternā. Con. si q̄ris hr̄e tibi decus ⁊ vitā supnā3 fugias hec. s. fastū. i. supbiam talos. i. ludos ludam. i. meretricem q3 ꝓ et tabernam id est conuiuia.

Si bene vis orare deum thalamum tibi claude
Ast illi qui cuncta videt tacita prece plaude:

¶ Si tu vis facere aliquā deuotā orōem. tu non debes eā facere eundo p villā de ambulando p camerā: sed vade ad ecclesiā q̄ est locus ꝓpicius ad orandū: ⁊ si non habeas spaciū eundi ad ecclesiā. intra camerā tuā secretam. ⁊ clauso prius hostio poteris valde deuote olare deū. Con. Si tu vis bene orare deū claude tibi thalamū. i. camerā secretam ⁊ plaude illi. i. laudes da illi prece tacita q̄ videt cuncta.

Siquis descendat ab equo vel equum graue scandat
Te presente. tua manus auxilium sibi pandat

¶ Si in p̄ntia tua aliqs descēdat ab equo. vel ascēdat supra equū. ⁊ ipse indigeat iuua mine aut ꝓpter senectutē aut alias. tu debes eū iuuare ad ascendendū vel descendendū. nam in hoc tua ostēditur vrbanitas. Con. Si qs descendat ab equos vel scādat. i. ascēdat graue. i. grauiter equum manus tua pādat. i. ipendat eide3 auxiliū id est iuuamē sibi si talis hoc faciat te p̄nte. i. te existente in presentia

Des tacite que das pro christi nomine sibis
Exemplum dandi spectando potes dare cuius.

¶ Si tu vis dare aliqd amore xp̄i. tu debes illud tm̄ facere secrete. quantū potes. nam dicitur in euangelio. Cum facies elemosyna3 nesciat dextera tua qd faciat sinistra. ⁊ cōsiderādo istū modū tu potes dare eciā illi petēti ꝓ=

noie xpi. Con. tu debes tacite. i. occulte illa q̄ tu das p noie xpi si vis tu potes dare cuius exēplū dādi spectādo. i. inspiciēdo ad hoc hō dcēz ē.

Rem de qua loqueris digito monstrare caueto
Nec dum sermo fit duibus duile videto

¶ Si tu loquaris alicui de aliquo hoīe aut de aliq̄ re: caue ne ostēdas sine demōstres rē de qua loq̄ris cum digito. nā ille mod⁹ turpis est. Et similit̄ si facias aliquē sermonē ⁊ loquaris de luxuria: caueas tūc ne p posse tuo respicias hoīes luxuriosos. ⁊ sic de aliis delictis. vnde in textu per oues debem⁹ intelligere pplm audientē pdicatorem: ¶ Con. caueto monstrare digito tuo rē de qua loq̄ris ne p et et non. et dū p qū: qū sermo fit super ouib⁹ non videto. i. respicies ouile. i. astum de quo loqueris.

Inconstans animus. oculus vagus. instabilis pes
He sunt signa viri de quo michi nulla boni spes

¶ Si tu vis cognoscere hoīes in quibus nullo modo est confidendum tu debes notare ista tria signa. nā quandocūq3 vidbeis hoīē inconstantem in animo suo non speres in eo nam si in rebus suis ppriis est inconstans. quomodo i tuis aspiciet qui scilicet non habet aspectum recte directum tecum loquentem. oculis suis huc vltra ivagantem. non cōfidas in eo. Et si p tertio videas hominem non trahentem morā continuā alicubi: sed hodie in vno loco crastina die in alio non confidas in eo. nec in aliquo in quo sit aliqd istorū trium signorū. ¶ Construe hec tria signa viri id est hominis sunt in illo in quo nulla p non et vlla spes boni non est michi scilicet animus inconstans oculus vagus id est huc illuc respiciens et pes instabilis:

Quācito descendis ab equo calcar remouendum
Est de calce tuo tibi donec iter sit agendum.

¶ Si tu descēdis ab equo tu debes immediate remoure a pede tuo calcaria. nā illa nō possunt nocere tibi ad itinerandū. et nunquā illa ponas i pedibus tuis donec velis capere iter. Con. quācito. i. imediate qd tu descēdis ab equo calcare est remouendum de calce tuo. i. a pedibus tuis donec i. quousq3 iter sit agendum tibi

Extrahe si nimis est cuiuslibet ocrea stricta
Si te maior sit: sint cetera sumpta relicta.

¶ Si tu sis p cāpos ex patriā i aliq̄ hospicio cū hoīe fortiore potentiore: vel digniore te q̄ hz ocrea in pedib⁹ quas vult remouere. tu debes eūdem iuuare extrahendo ocrea pdicta. Sz si sit minore te nō teneris illud facere. quod si facias illud erit i te humilitatis exēplū. ¶ Con. Si ocrea. i. dedis calciamentū est stricta. i. angusta nimis cuiuslibet id ē quocūq3 extrahe. i. a pedibus remoue. ⁊ maxime si ille sit maior te. et extrahe inq̄ cetera sumpta q̄ sunt relicta a te si talia sint

Pilea vel quicquid geris in capitis regione.
Si magno loqueris vel seruis. cito pone

¶ Si tu sis eccl'ia et seruias sacerdoti missã celebranti vel alias: aut si tu loq̃ris magno hoi. s. in potẽtia dignitate vel sciã cõstituto: tu debes talib[9] famulari capite discooperto: nisi tales p̃cipiant tibi q̃ aliter facias: ãt patrie modus sit ali[9]. Con. si tu loq̃ris magno hoĩ q̃z ꝓ et: si tu seruis deo pone. i. depone: simplex pro cõposito cito. i. statim pilea. i. pileum vel quicq̃d i. quãcunq̃z rem tu geris in regione capitis

Dum comedis manus incedat mense tua soli.
Aut caput aut aliud menbrum tibi scalpere noli.

¶ Quando tu es in mensa nunq̃ debes tenere supra mensam brachia: sz solum manus et nunq̃ debes scalpere tibi caput aut aliud membꝝ: q2 illd agere est inhonestum. Con. dum ꝓ qñ: quãdo comedis tua man[9] incedat soli mense. noli scalpere tibi caput aut aliud membrum

In potum sufflare tuum nolito cibumq̃z
Ne sputo maculare tuo videaris vtrumq̃z

¶ Si tu sis ꝓpe ignem et videas q̃ olla nimium feruet et vsq̃z ad effusionem: tu non debes ad ꝓhibendum sufflare intra olla: similiter si offa tua sit nimium calida aut esca vel potius nimis calidus: nunq̃ refrigeres sufflando: q2 flatus hominis cuiuscunq̃z videtur rem maculare quam anhelitu suo refrigerare petit. Con. nolito sufflare in potum tuum: q̃z ꝓ et in cibum tuum: ne videaris maculare vtrũq̃z sputo tuo

Pocula si sumas tu mergas labra modeste.
Qui prope fert nasum non potum sumit honeste

Si tu accipias ius q̃d est ĩ offa tua sorbẽdo illũ ꝓpter cerebri purgatiões caueas vt illd fiat honeste. i: ñ itingẽdo nasũ ĩtra ius tue offe ãt si ilis rei nã illud foret ĩhonestum ¶ Con. si sumas. i. accipias pocula. i. ius tue offe tu mergas tua labra honeste ille qui fert i. portat nasum prope talis non sumit potum honeste.

Non extollaris si sors tibi prospera cedãt:
Nam deus ingrato cito tollit munera que dat

¶ Si in paruo tp̃e tu acq̃ris multa bona. non oportet q̃ propter hoc eleues te ip̃m. nam sicut deus te regendum fortune dedit ad tibi bona tribuendũ. ita dabit ad aduersa ꝯpescendo te scd̃m merita et etiã delicta tua et remouendo tibi bona q̃ ipse tibi dederat. et plus in ãno q̃ ipse dederit tibi in sex vel in decẽ. Con. Tu non extollaris. i. per superbiã eleueris si sors id est fortuna ꝓspera cedat. i. locũ det tibi nam ꝓ q̃a: q2 deus tollit cito munera que ipse dat homini ingrato.

Quicquid agas hosti nunquam tua damna loquaris
Neq̃z tua nunquam de potestate queraris

¶ Si tu habeas inimicũ tu nunq̃ p̃sentia sua debes loq̃ de tuis damnis. nam aliter tu faceres eundẽ letũ et paratũ ad nocẽdũ tibi. sil'r etiã tu nũq̃ debes loq̃ de paupertate tua q2 aliq̃ laudarent te et tenerent de te cõputũ qsi non facient qñ scient paupertatẽ tuam. Con. Nunq̃ ꝓ non et vnq̃. nõ

loquaris.i.non dices vnq̄ tua dāna hosti.i.inimico tuo quicq̄d.i.quācunq̧ rem agas.i.facies neq̧ ꝓ ꝛ nō et nō querraris.i con q̄raris vnquā de paupertate tua cuiquam.i.alicui:

Ne tristare nimis si sors aduersa tibi sit
Nam deus hos temtat quos diligit et sese visit

Si fortūe sit tibi cōtraria.s.i ꝑditiōe bonoꝝ tuoꝝ vel in morte parentum aut i infirmitate corpis ꝓprij.ñ ꝓpt hoc debes nimis grandē assūere tristiciā.q2 de⁹ hoc forsitā facit ad delēdū pctā tua.ꝛ de hoc scriptū est i psal virga tua et baculus tuus ipsa me ꝯsolata sūt.Con.si sors.i. fortūa sit tibi aduersa.i.cōtraria ne ꝓ nō:ñ tristare.i.tristiciā recipias nimis.nā ꝓ q̄a q2 deus tētat hos quos diligit ꝛ ipse deus visit.i.cito.videt eos

In te si domina dominusue tuus moueatur
Dum cadit ira nihil in eo tua lingua loquatur.

Si tu habeas dn̄m vel dn̄am.ꝛ alter eorū irascendo tecū loquat̄: caue ne rn̄deas eidem scdm̄ iram suā.s3 dimitte eos refrigerari postea dic.quid agere intendas.q2 ipsi te tūc melius intelligent.na3 vt dicit catho.Impedit ira aīm ꝛc.Con.si dn̄s tuus ve ꝓvt: vel dn̄a tua moueat̄ i te tua ligua nil ꝓ ñ ꝛ aliq̄d.nō loquat̄ aliq̄d i eo dū ꝓ q̄diu: quādiu ira cadit

Nuncia si tuleris coram magnate: fer eque
Iussa loquens tacite breuiter docte lepideq̧

Si tu sis nuncius alicuius in aliquibus verbis ꝛ maxime corā magnate.i.coram principe vel ep̄o.tu debes seruare faciendo sermonem tuu3 in q̄nq̧ conditiones. Prima est q̄ nō dicas nisi verū.Scd̄a est q̄ tu loquaris sine grandi murmure.Tertia est q̄ loquaris breuit̄ Quarta est q̄ loquaris sapienter.Et quīta est q̄ tu loquaris ornate.Et si tu loquaris pro aliquibus.sufficit tibi q̄ tu dicas ea que fuerūt tibi tradita ad dicendum.Construe si tu,tuleris nuncia coram magnate.tu loquens tacite.breuiter.docte id est prudenter q̧ pro et lepide id est ornate fer id est proferas eque id est equaliter iussa id est precepta.

Si tibi quis dederit gratis bona sumito grate
Et data cum dante laudentur plenius a te.

Si aliq̄s fecerit tibi aliq̄d donū q̄d nō meruisti ab eo.tu debes sumere gratis postq̄ eidem ita placet facere.ꝛ lic3 donū ip̄m sit pui valoris: tu debes tm̄ laudare quantū si esset magni valoris.nō solū ip̄m donū.sed etiā donantem.Con:si quis.i.aliq̄s dederit tibi gratis.i.gratuite bona tu sumito illa grate.i.gratiose et data.i.res date laudent̄ plenius id est perfectius a te cum dante id est cum illo qui donat

Si cupias iustum vel honestum noscere vere
Infra tecta sui debes vtrūq̧ videre

Si tu consideres cognoscere vnū hoīem iustū vel honestū:ꝛ scb3 rei veritatē tu nō poteris facere in loco publico.q2 multi sūt ypocrite q̄ ostdunt faciē bonā exterius.quāuis sint mali interius.Sed tu potes cognoscere

vitam eorum esse honestam vel non: si cũ eis modicũ in domib⁹ eorũ conuerseris. ¶ Construe [si tu cupias] .i. optes [noscere] .i. cognoscere [vere] .i. veraciter hoiem [iustum vel honestum] tu [debes videre vtrunqz infra tecta sui] .i. sue habitatõis.

Sit tua munda domus ⁊ in ipsa quicquid habetur
Dens: manus: os: oculus: nares tibi mane lauentur

¶ Si tu vis viuere cum sanitate inter familiam tuam: tu debes esse mundus ⁊ honestus in factis tuis: ⁊ in dictis tuis. ita ꝙ tu laues dentes tuos. man⁹ tuas. os tuũ. ⁊ sic de sil'ibus. nã talia multũ conferũt ad sanitatem corpis hñdã. ¶ Con. [dom⁹ tua sit munda ⁊ ꝗcquid] .i. ꝗcunqꝫ res [hẽtur id est continet in ipa [dens] id est dentes tui [manus] tue [os tuum] oculus ⁊ [nares] tue singulis [lauentur] diebus

Noli culpare dapes quas sumere speras
Si quis preponat coram te nil sibi queras.

¶ Si tu fueris inuitatus cũ aliquib⁹ ⁊ tu videas dapes quas tu vel alius comedes: licet ille forsan non sint multũ bñ ad placitũ tuũ tu non debes ppt hoc culpare illas. ⁊ nõ debes vnquã ꝗrere i domo extranea illð qð tu nescis si ẽ i t'li domo vel nõ. ne teipꝫ aut hospitẽ tuũ i aliquo dãnes. Construe. Tu [nolito culpare dapes quas spas sumere] .i. comedere [si ꝗs ꝑponat corã te: nil] ꝓ non ⁊ aliquid. non queras aliquid sibi

Rumores fugias tu nuncius esse sinistri
Nec sine re cupias tu nomen habere magistri

¶ Caueas ne vnquã sis nou⁹ inuẽtor rumoꝝ. ⁊ ne sis nũciusmale rei: ⁊ ne velis accipe nomẽ alicui⁹ dignitatis vel officii sine re. nã poti⁹ hoc foret tibi dedec⁹ quã foret honor. Construe. tu fugias rumores: i. inuocatões et caueas esse nunci⁹ sinistri i. alicuius mali ne ꝓ ⁊. et non. et nõ sinas id est ꝑmittas te habere nomen magistri sine re ipsa.

A quocũqꝫ viro missus quicũqꝫ tibi sit
Docte sustineas quocunqꝫ malum tibi dicit.

¶ Si aliquis domin⁹ cui seruis dirigat te ad alium dñm vt tu nũcies eidem ex parte dñi tui aliꝗd quod eidẽ displiceat. ipe forsã insurget contra te ꝑ verba iniuriosa. sed de hoc nõ multũ cures dũmodo seruias dño tuo sicuti debes: Construe. Quicunqꝫ tu sis missus a quocunqꝫ viro: sustineas tibi docte quodcunqꝫ malum alius dicit tibi

Noli maiorem te castigare super re.
De qua si vellet posset tibi damna referre

¶ Tu non debes castigare maiorem te sup re: vel de re ꝓ qua ipse posset tibi inferre damnum. Nam priusquã aliquẽ corrigere velis ꝑus respicere debes an illð facere tenearis ex officio vel alit': ⁊ an ipe se corrigat ppt te. vel non. Construe. Noli castigare .i. corrigere maiorem te sup re .i. de qua re ille quem tu castigas posset inferre tibi dãna si. vellet.

Non intromittas de re qua nichil ad te
Pertinet/ne stultũ vel nequam q̃sque probet te

Si tu videas aliquod malũ fieri: et tuũ loq de illo malo nichil psit: tu debes tacere: tu nũquã debes te iterponẽ. qr q̃ se iterponit derebz alienis ab oibus stati iudicat scult⁹ vel mal⁹. Cõstrue. Nõ itromittas te]id ẽ interponas[de re]de[qua nichil ad te ptinet ne. p et non vt. quisq. i. quilz. pbet te stultũ. i. fatuũ. vel nequam. i. puersum.

Pro modico tibi non est offendendus amicus.
Nullus amicie rem perdit ni sit iniquus

Si tu habeas vnũ amicũ quẽ diligis a longo tpe caueas ne saltẽ p te pua eidẽ facias displicitũ. qr ex q̃ amicicia ẽ it duoshoiesilla nũquãdissol uet nisi ab iiquo. et iõ ne iiquus videaris nũquã p te soluat amicicia. Cõ strue. amic⁹ non ẽ offendend⁹ tibi. i. a te. p modico. null⁹ ni sit iniquus id est malus. pdit rem. i. possessionem amicicie

Filia si tibi sit cui vernat nubilis etas
Claustri siue viri properes huic iungere metas

Si tu hẽas filiã sororẽ aut neptẽ q̃ sit etati sufficiẽtis ad hñdũ maritũ ãt ad ponẽdũ ireligõe: quãcito poteris tradas eã marito aut releigõi nã cu stodia taliũ rex multis obest et nullis pdest. et cũ hoc facies honorẽ tuũ. Cõ strue. si filia sit tibi cui Xnat. i. floret. etas nubilis. i. mrimonialis. properes. i. festines. iũgere huic metas claustri siue. p vel: vel viri.

Raro breues humiles vidi ruffosqz fideles
Albos audaces miror magnos sapientes

Sunt aliqui hoies qbz isunt aliqua idicia pbitatis aut malicie. hoies pue stature sunt cõiter magni ai. et ideo sunt supbi siue elati: hoies ruffi sunt cauti et malicio si. hoies albi sũt raro audaces: sz frequent timidi. sz hoies magne statuere rarosunt sapiẽtes. Construe. vidi raro. i. tarde hoies. breues. i. puos. humiles q. p et vidi raro. ruffos fideles. vidi raro. albos audaces. et miror magnos esse. sapientes.

Sedulus in studio puer in templo pius esto.
Pacifice redeas per vicos atqz plateas

Quando tu es in ecclesia tu nõ debes dicere verba vana: sz continuo laudare deũ audiẽdo diuinũ officiũ et dicẽdo horas tuas. eũdo p vicos tu debes esse pacific⁹: nõ dicẽdo murmur: nec huc vel vltra aspiciẽdo. sz directe eũdo p viã tuã nũquã morã trahendo in loco puplico Cõstrue. tu. sis. sedulus: i. cõtinuus. in studio. et o. puer. esto. pius in templo. i. i ecclesia redeas p vicos. et p. plateas pacifice. i. quiete

Faceti glosa finit feliciter

